

4. Aşakdaky jedweliň birinji sütünindäki maksatnamany işe girizmek üçin soňraky sütündäki amallardan dogry amallar yzygiderligini düzün:

Paint maksatnamasyny işe girizmek üçin	bir gezek basylýar pictogrammasy saýlanýar	 Программы bölüminiň meseleler panelinden	 Microsoft Office ► bölüminiň менýusy-nyň
MS Word maksatnamasyny işe girizmek üçin	 Paint bölümі saýlanýar ýarlygy saýlanýar	 pictogrammasy saýlanýar Стандартные bölüminiň iki gezek basylýar	 pictogrammasy saýlanýar
Internet Explorer maksatnamasyny işe girizmek üçin	 Microsoft Office Word 2003 ni saýlap faýl belgisi saýlanýar	Windows iş stolundaky ýarlygy saýlanýar	syçanyň çep düwmesi Интернет Internet Explorer böлümü saýlanýar

14-nji ders. INTERNETDE MAGLUMATLARY AGTARMAK

Biziň durmuşymyzda maglumatyň möhüm ähmiyete eýedigi üçin, ony Internetden gerekli wagtda, zerur mukdarda alyp durmak gerek bolýar. Ýöne, Internetden maglumaty gysga wagtyň içinde almak meselesi hem bar. Şu dersde şol meseläni çözmeğiň usullaryndan birine seredýarıs.

Gözleg sistemalary

Internet – çäksiz maglumat ummanydyr. Maglumatlar Internetde millionlarça web-sahypalarda saklanýar. Bize gerekli болан maglumat saklanýan web-sahypany tapmak üçin onuň Internetdäki salgysyny bilmek zerur. Ýöne Internet sagat saýyn täze maglumatlar bilen baýlaşýar. Şonuň ýaly-da, käbir (könen) maglumatlar Internetden çykarlyp taş-lanýar. Internetdäki köp peýdalanylýan web-sahypalaryň salgylary ýörite **maglumatnamalarda** çap edilip durulýar. Ýöne olardan doly maglumat alyp bolmaýar. Çünkü Internetdäki ähli web-sahypalaryň salgylaryny çap etmek üçin gaty uly göwrümlü kitap gerek bolýar. Şu kitap çap edilýänče Internetdäki birnäçe salgylaryň özgerjegi anyk. Bu mesele ýörite **Gözleg sistemalarynyň** döredilmegi bilen aňsatja çözülýär.

Gözleg sistemasy – ýörite web-sahypa bolup, Internet pudagyndan gerekli maglumaty agtaryp tapmak üçin hyzmat edýär.

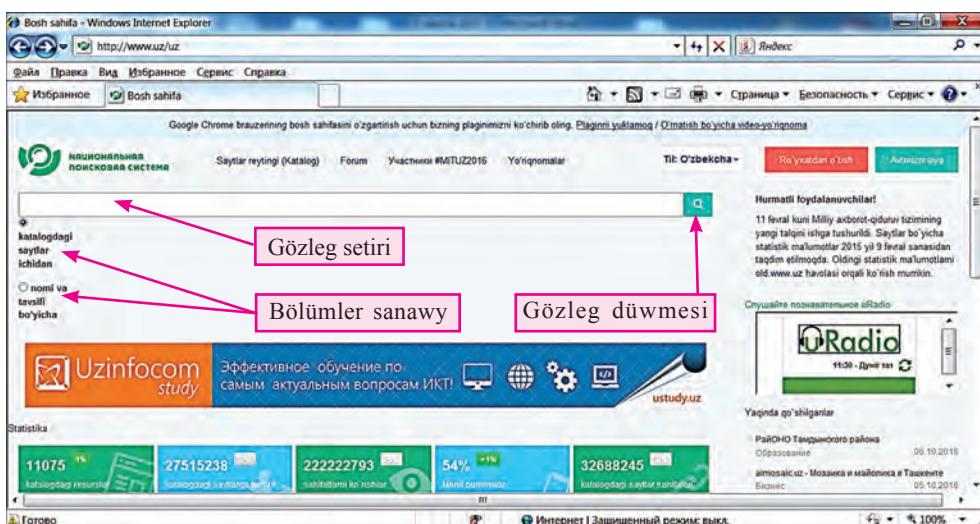
Häzirki günde onlarça gözleg sistemalary döredildi. Olardan köp ulanylýanlary hökmünde **Google**, **Rambler**, **Aport**, **Yahoolary** getirmek mümkün. Her bir gözleg sistemasy Internet pudagynda öz salgysyna eýedir. Meselem, ýokarda sanap geçenin gözleg sistemalary degişlilikde **www.rambler.ru**, **www.aport.ru**, **www.yahoo.com** we **www.google.uz** salgylara eýe.

Özbegistanda hem **WWW.UZ** milli maglumat-gözleg sistemasy 2006-nyjy ýylyň oktyabrynda UZINFOCOM kompýuter we informasion tehnologiýalary ösdüriji we ýaýradyjy merkezi tarapyndan işe girizilipdi. Şol döwrüň içinde milli maglumat-gözleg sistemasy elektron hyzmatlary, tehnologik amatlyklary we funksiýalary hasabyňa internet peýdalanyjylarynyň arasynda köpcülige ýaýrady. 2015-nji ýylyň 11-nji fewral günü Milli maglumat-gözleg sistemasyň täze yönelişi işe girizilip, özbek we rus dillerindäki interfeýsi döredildi.

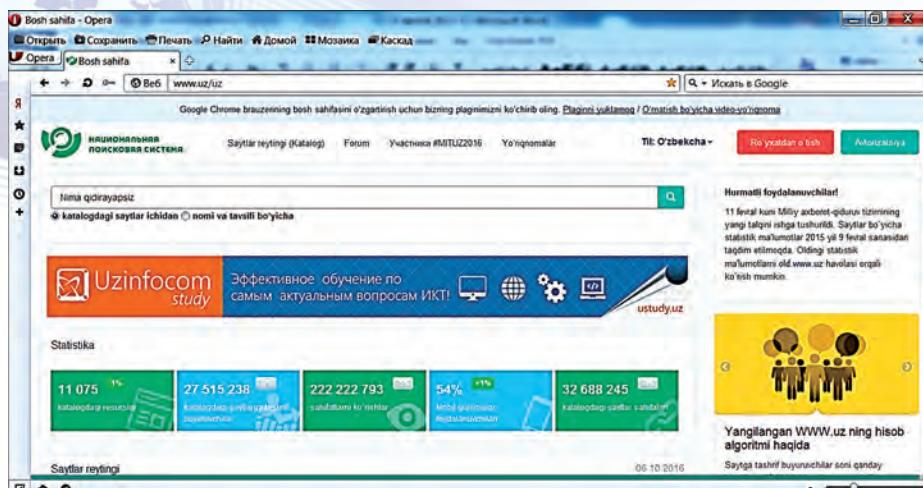
Gözleg sistemasy web-brauzer arkaly işe girizilýär, ýagny brauzeriň salgylar setirine gözleg sistemasyň salgysy girizilýär. gözleg sistemalary (web-sahypasy) dürli görnüşe eýe bolany bilen, olaryň işleýşi birmeňzeş diýen ýalydyr. Olardan peýdalanmagy Özbegistan-daky milli gözleg sistemasy **WWW.UZ** mysalynda garaýarys.

Gözleg sistemasynda işlemek

Gözleg sistemasyň işe girizmek üçin, ilki bilen, Internet Explorer maksatnamasyny işe girizýäris. Brauzeriň salgylar setirine gözleg sistemasyň salgysyny – www.uz/uz (rus dilindäki interfeýsi açmak üçin www.uz/ru) girizip, **Enter** klawışını basýarys. Brauzer maglumatlar meýdanynda **WWW.UZ** gözleg sistemasyň Baş sahypasy görünýär:

Bu interfeýs Opera web-brauzerinde aşakdaky görünüşde görünüýär:

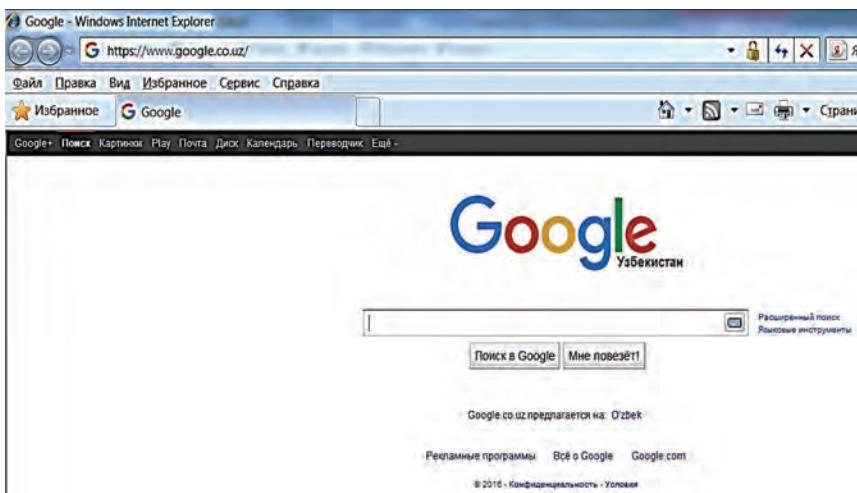

Ilki bilen, Internetden nähili maglumaty agtarmagy anyklamaly. Onuň käbir tema boýunça makala, oýun maksatnamasy, kompýuter gurluşlary draýweri we başgalar bolmagy mümkün. Milli gözleg sistemasy onuň katalogydaky hem-de peýdalanyjy tarapyndan gözleg sistemasy katalogyna goşulan saytlaryň içindäki maglumatlary onuň ady we häsiýetnamasy boýunça agtarmaga mümkünçilik berýär. Eger käbir makalanyň ady ýa-da häsiýetnamasy mälim bolsa, gözleg sistemasyndaky **Agtarmak aýratynlyklaryndan** «Ady we häsiýeti boýunça» düwmesi saýlanansoň, gözleg setirine şu makalanyň ady ýa-da makalada duşmagy mümkün bolan söz ýa-da jümle, ýagny **daýanç söz** girizilip, gözleg düwmesi basylýar. Meselem, informatikadan referatlary agtarmak gerek bolsa, onda gözleg setirine «informatikadan referatlar» daýanç sözi girizilýär. daýanç sözi girizmek prosesinde gözleg sistemasy tarapyndan dörlüçe daýanç sözler teklip edilmegi mümkün (çepdäki surat).

Two screenshots of a search results page. The left screenshot shows a list of search results for 'informatikadan referatlar', including links like 'informatikadan referatlar nomi va tavsifi boyicha', 'informatikadan referatlar', 'informatikadan referatlar', 'informatikadan referatlaruz', 'informatikadan referatlar_informatikadan referatlar_r', 'informatikadan referatlar_re', 'informatikadan referatlar_ref', 'informatikadan referatlar_refe', and 'informatikadan referatlard'. The right screenshot shows the results page for 'referatlar.uz' with the heading 'Surovingiz buyicha qidiruv informatikadan referatlar' and a result count of 'Kituv natjası: 11664'. It also includes a link to 'REFERATLAR.UZ - Barcha Turdagı Referatlar To'plamı' and a link to 'Windows Haqida - Informatika (Referatlar (Uz))-Referatlar (Uz) -- REFERATLAR.UZ -'. Both screenshots have a blue header bar at the top.

Şu daýanç söze laýyk agtarmak netijesinde, adatda, gözleg sistemasy sahypasynda agtarmak netijesinde anyklanan çeşmeler sany, saýtlaryň salgysy we atlary görünýärýär (64-nji sahypa, sagdaky surat).

Häzir dünýä boýunça peýdalanyjylaryň arasynda meşhurlaryndan biri **Google** gözleg sistemasy bolup, ol örän köp dillerde agtarmaga mümkünçilik berýär. Bu gözleg sistemasyň işe girizmek üçin web-brauzer salgylar setirine «google.uz» sözünü ýazmak we **Enter** klawişini basmak ýeterli. Netijede gözleg sistemasyň interfeýsi görünüýär:

Bu gözleg sistemasyň gözleg setirine «web-brauzerler» daýanç sözi girilse, aşakdaky görnüşde gözleg netijeleri görünüýär:

A screenshot of a Google search results page for the query 'web-brauzerler'. The results are displayed in Russian. The first result is a link to a forum topic titled 'Internet brauzerlar Haqida » Компьютер ва Интернет Haqida » Сиз ...' with a snippet: 'forum.haqida.uz/forum/cat-internet-brauzerlar-haqida/topic-371.html - 15 сен 2010 ... [color= #333399;]Beauty of the Web[/color] sayılı ochilgan. Shu saytdan brauzerlarning operatsion tizimiga mos variantini yuklab olish mumkin.' The second result is 'Поиск - ZivoNET - Библиотека' with a snippet: 'zivonet.uz/library/?... .web%20brauzerler - Искани: "web brauzerler", Ресурсов: 1. Показано: 1 - 1. Veb brauzerlar. Veb brauzerlar haqida stay! Дата добавления: 03.11.11 | Просмотров: 0 | Закачек: ...'. The third result is 'Brauzerlar - Tami.Uz' with a snippet: 'www.tami.uz/matrnga_qarang.php?id=29 - 2 Mart 2014 ... web saytnı ishlatalish. ... Eng ko'p ishlataladigan veb brauzerlar bu Internet Explorer va Opera deb nomlanadi. Veb brauzer matumot yok! boshqa ...'. The fourth result is 'Brauzer - Vikipediya' with a snippet: 'https://uz.wikipedia.org/wiki/Brauzer - Web browserdan) — qidirish, veb-saytnıńı ko'rib chiqish (asosan WWWdan), ular bilan ishlash, kintish ... Veb brauzerler va Internet-tehnologiyalar haqida blog ... Mashhur brauzerler - Unchaliq mashhur bo'lmagan ... - Tekstli brauzerlar'. At the bottom left is a 'Готово' button, and at the bottom right is an 'Интернет' icon.

Käbir gözleg sistemalary gözleg wagtyny kemeltekmek üçin gerekli maglumaty tema boýunça agtarmaga mümkünçilik berýär. Temalaryň ady dürlüce bolmagy mümkün. Meselem, Rambleriň temalar sanawyna «Sport», «Kino we saz», «Tehnologiyalar», «Oyunlar» ýalylar girizilen. Hödürülenýän tema saýlanansoň, gözleg setirinde berlen maglumat Internetiň diňe saýlanan bölüme degişli resminamalaryň içinden agtarýar.

1. Internetden gerekli maglumaty tapmak üçin nämeleri bilmeli?
2. Internet maglumat gözleg sistemalary barada aýdyp beriň.
3. Nähili gözleg sistemalarynyň salgysyny bilyärsiňiz?
4. Maglumat gözleg sistemalarynda gözleg setiri näme üçin gerek?
5. Maglumat gözleg sistemasynyň kömeginde Özbekistan döwleti barada maglumat tapmak prosesini düşündiriň.
6. Maglumat gözleg sistemasynyň kömeginde Internetden sporta degişli täzelikleri tapmak prosesini düşündiriň.
7. Internetden kompýuterlere degişli täzelikleri tapmak prosesini düşündiriň.

1. Nokatlaryň ýerine sag sütündäki gerekli sözleri ýerleşdirip göçürüň:

... – ýörite web-sahypa bolup, internet pudagyndan gerkeli maglumaty gözläp tapmak üçin hyzmat edýär.	Gözleg sistemasyny
...lar – web-sahypany görkezmegi üpjün ediji maksatnama.	Redaktor menýusy
... kömeginde kesip aýyrmak, nusgasyny döretmek, agtarmak amallary ýerine yetirilýär.	Web-brauzer

2. Aşakdaky jedweli her bir sütünine berlen harplar bilen başlanýan Informatikada öwrenilen düşunjeleri, adalgalary, gurluşlary we maksatnamalary ýazyň:

A	I	M	P	W

3. Aşakdaky wezipelerden birini saýlap ýerine yetiriň:

- 1) Mekdebiňiziň saýtyna giriň we mekdebiňiziň taryhy barada maglumat alyň;
- 2) «Zionet.uz» forumyndan okuwçylaryň edebine degişli maglumatlary alyň;
- 3) «Referatlar.uz» saýtyndan sahypgyran Emir Temuryň durmuşyna degişli referatlary gözläň;
- 4) «Referatlar.uz» saýtyndan milli gymmatlyklarymyza degişli refeatlary gözläň;